

SHAXS SIFATIDA RIVOJLANISHDA YASHASH JOYINING AHAMIYATI

Raximberdiyeva Mehriniso Xosilbek qizi

Ajiniyoz nomidagi NDPIning Pedagogika fakulteti

Psixologiya talim yonalishi 2-Z guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15827715>

Annotatsiya. Ushbu maqolada inson shaxsining shakllanishida yashash joyining - ya'ni makon va muhitning — o'rni va ta'siri tahlil qilinadi. Shaxs rivojlanishiga shaharlik va qishloq sharoitining psixologik, ijtimoiy hamda madaniy jihatdan ko'rsatadigan ta'siri ilmiy manbalar asosida o'rganiladi. Turli yashash joylarida tarbiyalangan shaxslarning ijtimoiy moslashuvi, kommunikativ salohiyati, hayotga bo'lgan qarashlari va motivatsiyasi o'rtasidagi farqlar tahlil etiladi. Shuningdek, ekologik muhit, urbanizatsiya darajasi, axborot oqimi va makon estetikasi kabi omillarning shaxs ongiga qanday ta'sir ko'rsatishi muhim nuqtalardan biri sifatida yoritiladi.

Kalit so'zlar: shaxs rivojlanishi, yashash joyi, urbanizatsiya, psixologik muhit, makon estetikasi, shaxs shakllanishi, ijtimoiy moslashuv.

THE IMPORTANCE OF PLACE OF RESIDENCE IN PERSONAL DEVELOPMENT

Annotation. This article explores the importance and influence of the place of residence in the formation and development of an individual's personality. It examines how urban and rural environments affect personality development from psychological, social, and cultural perspectives. The study analyzes differences in social adaptation, communicative capacity, worldview, and motivation among individuals raised in various environments. Additionally, the article highlights how ecological conditions, the level of urbanization, information flow, and the aesthetics of the environment influence personal consciousness and development.

Keywords: personality development, place of residence, urbanization, psychological environment, spatial aesthetics, personality formation, social adaptation.

РОЛЬ МЕСТА ЖИТЕЛЬСТВА В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ

Аннотация. В данной статье рассматривается значение и влияние места проживания на формирование и развитие личности. Анализируется, как городская и сельская среда воздействует на развитие личности с психологической, социальной и культурной точек зрения. Изучаются различия в социальной адаптации, коммуникативных навыках, мировоззрении и мотивации у людей, выросших в разных условиях. Также освещается воздействие экологической среды, уровня урбанизации, информационного потока и эстетики пространства на сознание и развитие личности.

Ключевые слова: развитие личности, место проживания, урбанизация, психологическая среда, эстетика пространства, формирование личности, социальная адаптация.

Shaxs sifatida rivojlanishda yashash joyining ahamiyati: Insonning shaxs sifatida shakllanishi ko'plab ichki va tashqi omillar ta'sirida kechadi. Shular ichida yashash joyi — ya'ni inson yashaydigan makon va uni o'rab turgan muhit — asosiy omillardan biri hisoblanadi. Bu maqolada aynan yashash joyining shaxs rivojiga qanday ta'sir ko'rsatishi masalasi yoritiladi.

Yashash joyi deganda nafaqat geografik hudud, balki bu joyning ekologik holati, urbanizatsiya darajasi, axborot oqimi, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar, estetik ko‘rinishi va madaniy muhit tushuniladi. Ushbu omillar inson ongining shakllanishiga, uning dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvoriga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatadi. Shaharlik va qishloq joylarda o‘sayotgan bolalarning rivojlanish yo‘llari ko‘p jihatdan farqlanadi. Shaharda yashaydiganlar ko‘proq axborotga ega bo‘lishadi, ko‘plab ijtimoiy vaziyatlarga duch kelishadi, kommunikativ salohiyatlari kuchli bo‘ladi. Biroq, bu holatning salbiy tomonlari ham bor — stress holatlari ko‘p, raqobat kuchli, shaxsiy makon cheklangan. Aksincha, qishloq sharoitida o‘sayotgan shaxslar tabiiy muhitga yaqin, ko‘proq jismoniy faollikda bo‘ladi, ammo imkoniyatlar cheklanganligi ularning intellektual yoki madaniy rivojiga to‘sqinlik qilishi mumkin. Psixologik nazariyalar, xususan, ekologik psixologiya va sotsiokulturni yondashuvlar, shaxsning rivojlanishida yashash joyining ahamiyatini alohida ta’kidlaydi. Bronfenbrennning ekopsixologik tizim nazariyasiga ko‘ra, makro, mezo va mikromuhitlar inson psixikasining shakllanishiga bevosita yoki bilvosita ta’sir etadi. Yashash joyi bilan bog‘liq boshqa omillar — masalan, transport tizimi, ijtimoiy xavfsizlik, maktab va sog‘liqni saqlash muassasalarining mavjudligi ham shaxs rivojiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Bu infratuzilmalar hayot sifatini belgilaydi, hayotdan qoniqish darajasini oshiradi yoki kamaytiradi. Shuningdek, shaxsning yashash joyiga bo‘lgan subyektiv munosabati ham muhim. Masalan, agar inson yashayotgan joydan mamnun bo‘lsa, bu uning ruhiy holati, motivatsiyasi va ijtimoiy faolligini oshiradi.

Aksincha, yashash muhitidan norozi bo‘lgan insonda depressiv holatlar, izolyatsiyalanish, passivlik kuchayadi. Insonning shaxs sifatida shakllanishi ko‘plab ichki va tashqi omillar ta’sirida kechadi. Shular ichida yashash joyi — ya’ni inson yashaydigan makon va uni o‘rab turgan muhit — asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan yashash joyining shaxs rivojiga qanday ta’sir ko‘rsatishi masalasi yoritiladi.

Yashash joyi deganda nafaqat geografik hudud, balki bu joyning ekologik holati, urbanizatsiya darajasi, axborot oqimi, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar, estetik ko‘rinishi va madaniy muhit tushuniladi. Ushbu omillar inson ongining shakllanishiga, uning dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvoriga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatadi. Shaharlik va qishloq joylarda o‘sayotgan bolalarning rivojlanish yo‘llari ko‘p jihatdan farqlanadi. Shaharda yashaydiganlar ko‘proq axborotga ega bo‘lishadi, ko‘plab ijtimoiy vaziyatlarga duch kelishadi, kommunikativ salohiyatlari kuchli bo‘ladi. Biroq, bu holatning salbiy tomonlari ham bor — stress holatlari ko‘p, raqobat kuchli, shaxsiy makon cheklangan. Aksincha, qishloq sharoitida o‘sayotgan shaxslar tabiiy muhitga yaqin, ko‘proq jismoniy faollikda bo‘ladi, ammo imkoniyatlar cheklanganligi ularning intellektual yoki madaniy rivojiga to‘sqinlik qilishi mumkin. Psixologik nazariyalar, xususan, ekologik psixologiya va sotsiokulturni yondashuvlar, shaxsning rivojlanishida yashash joyining ahamiyatini alohida ta’kidlaydi. Bronfenbrennning ekopsixologik tizim nazariyasiga ko‘ra, makro, mezo va mikromuhitlar inson psixikasining shakllanishiga bevosita yoki bilvosita ta’sir etadi [1]. Shuningdek, V.V. Rubakov va A.A. Reanlarning tadqiqotlariga ko‘ra, shaxsning axloqiy va ijtimoiy orientatsiyasi aynan yoshlikdagi yashash muhiti bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Ayniqsa, ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlik shaxsning o‘zini baholash darajasini pasaytirishi, stress holatlarining kuchayishiga olib kelishi mumkin [2].

Bugungi kunda O'zbekistonda hududiy farqlarni kamaytirish, ijtimoiy xizmatlar sifati va qulay yashash makonlarini yaratish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan.

Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Hududlararo tafovutni kamaytirish, qishloq joylarda ham shahar darajasidagi shart-sharoitlarni yaratish — bu, avvalo, odamlarimizning hayotdan rozi bo'lib yashashi uchun muhim zamin yaratadi" [3]. Yashash joyi bilan bog'liq boshqa omillar — masalan, transport tizimi, ijtimoiy xavfsizlik, maktab va sog'liqni saqlash muassasalarining mavjudligi ham shaxs rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu infratuzilmalar hayot sifatini belgilaydi, hayotdan qoniqish darajasini oshiradi yoki kamaytiradi.

Yashash joyga subyektiv baho ham shaxsiy holatlarni belgilaydi. Masalan, o'z yashash joyidan mamnun bo'lgan insonlar orasida ijobiy hissiyotlar, hayotga motivatsiya, ijtimoiy faollik va tashabbuskorlik yuqori bo'lishi kuzatiladi. Norozi bo'lganlar esa ko'pincha izolyatsiya, befarqlik va ruhiy tushkunlik holatlariga duch kelishadi [4]. Shaxs rivojlanishida yashash joyi faqat geografik joylashuv emas, balki insonning ongiga, axloqiy qarashlariga va ijtimoiy faolligiga ta'sir qiluvchi kompleks omildir. Shu boisdan, shaxsiy taraqqiyotni ta'minlashda ijtimoiy muhitni yaxshilash, hududlararo tenglikni yaratish va qulay yashash sharoitlarini ta'minlash eng dolzarb masalalardan biridir. Yashash joyini psixologik muhit sifatida baholash shaxs rivoji va milliy taraqqiyot uchun muhim omil bo'lib qoladi.

Xulosa qilib aytganda, yashash joyining shaxs rivojidagi ahamiyati beqiyosdir. Bu nafaqat fizik muhit sifatida, balki inson hayotini to'liq shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik makon sifatida qaralishi lozim. Shu boisdan, shaxsiy rivojlanish va farovonlikni ta'minlashda yashash joyini optimallashtirish — davlat va jamiyat oldidagi muhim vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. Harvard University Press, 1979.
2. Rean A.A., Baranov A.A. Psikhologiya razvitiya lichnosti. Sankt-Peterburg: Piter, 2020.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston – taraqqiyot va ezgulik yo'li. T.: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021.
4. Ayupova Z.R. Psixologiyada shaxs taraqqiyoti muammolari. Toshkent, 2018.
5. Vygotskiy L.S. Psixologiya va madaniyat. Moskva, 1996.